

ความรับผิดชอบของผู้ควบคุมสัตว์เลี้ยง

วันที่ 28 พฤศจิกายน 2568 - 12:48 น.

ผู้เขียน ศาสตราจารย์พิเศษ กุลพล พลวัน

ความรับผิดชอบของผู้ควบคุมสัตว์เลี้ยง

ปัจจุบันอันตรายที่เราต้องเผชิญในชีวิตประจำวันนอกจากเกิดจากการกระทำของบุคคลแล้ว

ก็ยังมีภัยอันตรายจากสัตว์เลี้ยงที่เป็นสัตว์เลี้ยงภายในบ้านของตนเอง หรือสัตว์เลี้ยงของบุคคลในชุมชน โดยเฉพาะเพื่อนบ้าน เป็นต้น สัตว์เลี้ยงที่ก่ออันตรายมากที่สุดน่าจะได้จากสุนัข นอกจากนั้นก็อาจเป็นลิง หมู สิงโต เสือ ฯลฯ ดังเช่นเมื่อเร็วๆ นี้ก็มีกรณีสิงโตของเพื่อนบ้านที่หลุดจากกรงเลี้ยงและไล่กัดเด็กได้รับบาดเจ็บสาหัส และสิงโตของสวนสัตว์เปิดของเอกชนแห่งหนึ่งได้กัดพนักงานของสวนสัตว์ดังกล่าวจนเสียชีวิต เป็นต้น

ดังนั้น จึงเกิดปัญหากฎหมายติดตามว่าบุคคลที่เลี้ยงสัตว์ไว้มีหน้าที่ตามกฎหมายอย่างไรบ้าง และหากสัตว์ดังกล่าวนั้นไปทำร้ายบุคคลอื่นได้รับบาดเจ็บหรือตาย ผู้ครอบครองสัตว์เลี้ยงดังกล่าวจะมีความผิดอาญาและรับผิดชอบทางแพ่งต้องชดเชยค่าเสียหายอย่างไรบ้าง

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรง ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 377, มาตรา 291, มาตรา 300, มาตรา 390, มาตรา 68, มาตรา 69 ซึ่งกำหนดความผิดและโทษทางอาญาที่ผู้กระทำผิดเรื่องนี้จะต้องถูกลงโทษ

ส่วนความรับผิดชอบทางแพ่งที่จะต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายฐานละเมิด ก็คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 433

นอกจากนั้นยังมีความผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 มาตรา 15 และมาตรา 91 อีกด้วย

สำหรับความผิดทางอาญาที่ผู้ควบคุมสัตว์เลี้ยง คือ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 377

ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดที่ควบคุมสัตว์ดุหรือสัตว์ร้าย แต่ปล่อยให้พลละเลยให้สัตว์นั้นเที่ยวไปโดยลำพังในลักษณะที่อาจเป็นอันตรายต่อบุคคลหรือทรัพย์สิน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” ผู้ควบคุมสัตว์ตามมาตรา 377 หมายถึง ผู้ควบคุมดูแลตามความเป็นจริง มิใช่เป็นเพียงผู้ครอบครองหรือเจ้าของ เว้นแต่เจ้าของซึ่งครอบครองสัตว์เลี้ยงจะเป็นทั้งผู้ครอบครองและเลี้ยงดูควบคุมด้วยตนเอง ก็จะเป็นผู้ควบคุมสัตว์นั้นตามมาตรา 377 ด้วย และในทางปฏิบัติเจ้าของมักจะควบคุมสัตว์เลี้ยงนั้นด้วย เช่น สุนัขที่เลี้ยงไว้ในบ้าน เป็นต้น

สัตว์เลี้ยงทั่วไป โดยเฉพาะสุนัขหรือแมวนั้นไม่ใช่สัตว์ดุ แม้กระทั่งข้างที่เราเลี้ยงไว้ในสวนสัตว์หรือเลี้ยงใช้งาน เช่น ให้นักท่องเที่ยวขี่หลังตามปางช้าง หรือใช้ลากขง ขนของ ฯลฯ โดยธรรมชาติไม่เป็นสัตว์ดุร้าย ดังนั้น หากผู้ใดกล่าวหาว่าข้างที่เลี้ยงไว้เชือกใดเป็นสัตว์ดุร้าย ผู้นั้นต้องนำเสนอให้เห็นว่าข้างเชือกนั้นมีความดุร้ายอย่างไร เช่น อยู่ระหว่างตมมัน เป็นต้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 554/2484)

ส่วนสุนัขบางพันธุ์แม้จะมีความดุกว่าสุนัขทั่วไป เช่น สุนัขพันธุ์พิตบูล พันธุ์บางแก้ว หลังอาาน ซึ่งปกติจะหวงเจ้าของและหวงพื้นที่ หากมีบุคคลแปลกหน้าเข้ามาในบ้านก็อาจจะกัดทำร้ายบุคคลแปลกหน้าได้ แต่หากสุนัขดังกล่าวแสดงความดุกว่าปกติ เช่น ริ่งออกไปไล่กัดบุคคลทั่วไปที่เดินผ่านบ้านจนได้รับบาดเจ็บอยู่เสมอ หรือบางครั้งสุนัขพันธุ์พิตบูลบางตัวดุถึงขนาดกัดทำร้ายเจ้าของหรือบุคคลในครอบครัวถึงบาดเจ็บสาหัสหรือตาย ดังนั้น ผู้ครอบครองสัตว์ดังกล่าวก็ต้องมีหน้าที่ตามมาตรา 377

คือต้องควบคุมให้ดีไม่ปล่อยให้พลละเลยให้สัตว์ดุนั้นๆ ออกไปเที่ยวโดยลำพังในประการที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน หากผู้ครอบครองหรือควบคุมสัตว์ดังกล่าวก็จะมีผลตามมาตรา 377 คือจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (คำพิพากษาฎีกาที่ 17/2475 พิพากษาว่า สุนัขอยู่ในความหมายของสัตว์ดุ)

สำหรับสัตว์ร้ายตามนัยของมาตรา 377 นั้นก็คือสัตว์ร้ายตามธรรมชาติมีความดุร้ายเป็นปกติอยู่แล้ว เช่น หมี เสือ สิงโต กูบิช จระเข้ ฯลฯ ดังเช่นกระทรวงสิ่งแวดล้อมญี่ปุ่นได้แถลงว่า ปีงบประมาณ 2568 ซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน 2568 คนญี่ปุ่นถูกหมีทำร้ายเสียชีวิต 7 คน และระหว่างเดือนเมษายน-กันยายน 2568 มีผู้บาดเจ็บจากการทำร้ายของหมีถึง 108 คน สัตว์ดุร้ายเหล่านี้ผู้ครอบครองต้องควบคุมดูแลเป็นพิเศษ เช่น สร้างกรงให้อยู่ที่มีความมั่นคงแข็งแรงเป็นพิเศษ หากปล่อยให้พลละเลยให้หลุดออกไปเที่ยวโดยลำพังในลักษณะที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น เจ้าของหรือผู้ครอบครองก็ย่อมมีความผิดตามมาตรา 377 เช่นกัน

ความผิดตามมาตรา 377 นั้นเป็นความผิดฐานปล่อยให้สัตว์ดุหรือสัตว์ร้ายเที่ยวไปโดยลำพังในประการที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นเท่านั้น แต่หากสัตว์ดุหรือสัตว์ร้ายที่เจ้าของปล่อยให้พลละเลยดังกล่าวไปทำร้ายต่อบุคคลอื่นถึงตายหรือบาดเจ็บสาหัสหรือบาดเจ็บธรรมดา ผู้ครอบครอง

หรือควบคุมสัตว์ดังกล่าวก็จะมี ความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปีและปรับไม่เกินสองหมื่นบาทอีกบทหนึ่ง

กรณีสัตว์ดุหรือสัตว์ร้ายทำร้ายบุคคลอื่นจนได้รับอันตรายสาหัส ผู้ครอบครองหรือควบคุมสัตว์ดุหรือสัตว์ร้ายดังกล่าวก็จะมี ความผิดตามมาตรา 300 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ (อีกบทหนึ่ง)

ตัวอย่างในเรื่องนี้ก็เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 3435/2527 ซึ่งพิพากษาว่าข้างเป็นสัตว์ใหญ่ เมื่อกำลังตกมัน ย่อมเป็นสัตว์ดุ จำเลยไม่คอยควบคุมดูแลโดยใกล้ชิด เพียงแต่ใช้เชือกผูกไว้ จึงเป็นการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุโดยตรงให้ผู้เสียหายถูกขังของจำเลยแหวงด้วยงาได้รับอันตรายสาหัส แล้วข้างของจำเลยวิ่งไปพังบ้านของผู้เสียหายอีกคนหนึ่งเสียหายอีก จำเลยมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 300 และการกระทำของจำเลยดังกล่าวถือได้ว่าจำเลยปล่อยปละละเลยให้ข้างเที่ยวไปโดยลำพัง

ในประการที่อาจจะทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินได้ จำเลยมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 377 อีกบทหนึ่งด้วย

จากคำพิพากษาฎีกาเบื้องต้น จึงน่าจะเป็นอุทธรณ์สำหรับผู้ครอบครองหรือควบคุมสัตว์ดุหรือสัตว์ร้ายแล้วสัตว์นั้นๆ ไปทำร้ายบุคคลอื่นได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือตาย มักจะไม่ยอมรับผิดชัดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ได้รับความเสียหาย โดยจะทำให้ผู้เสียหายไปฟ้องศาลเรียกค่าเสียหายทางแพ่งเอาจากตน ซึ่งเป็นเรื่องยาก เพราะการดำเนินคดีแพ่งนั้นต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากและต้องใช้เวลาานมากกว่าคดีจะถึงที่สุด เพราะเข้าใจว่าตนมีความผิดเพียงประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 377 ซึ่งมีโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับเท่านั้น จึงเป็นเรื่องไม่ถูกต้องเพราะความจริงแล้วผู้ควบคุมดูแลสัตว์อาจมีความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นเสียชีวิตหรือรับอันตรายสาหัสตามมาตรา 291 หรือมาตรา 300 ซึ่งมีโทษสูงอีกบทหนึ่งก็ได้

นอกจากนั้นการที่ผู้ควบคุมสัตว์ดุหรือสัตว์ร้ายปล่อยปละละเลยจนเป็นเหตุให้สัตว์ไปทำร้ายบุคคลอื่นจนตายหรือบาดเจ็บ นอกจากผู้ควบคุมสัตว์จะมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 หรือมาตรา 300 แล้ว ยังต้องรับผิดทางแพ่งชัดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 433 ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์ ท่านว่าเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรักษาไว้แทนเจ้าของต้องชัดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ต้องเสียหายเพื่อความเสียหายใดๆ

อันเกิดแต่สัตว์นั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยงการรักษาตามชนิดและวิสัยของสัตว์หรือตามพฤติการณ์อย่างอื่น หรือพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นย่อมจะต้องเกิดมีขึ้นทั้งที่ได้ใช้ความระมัดระวังถึงเพียงนั้น ฯลฯ"

อนึ่ง ผู้ที่ครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 เช่น สิงโต ฯลฯ หรือสัตว์อื่นๆ ตามที่กฎหมายระบุต้องเลี้ยงดูควบคุมสัตว์เหล่านั้นอย่างใกล้ชิดห้ามทิ้งหรือปล่อยให้ เป็นอิสระ มิฉะนั้นจะมีความผิดตามมาตรา 15 วรรคแปด ซึ่งบัญญัติว่า "ห้ามมิให้ผู้ใดทิ้งหรือปล่อยให้ เป็นอิสระซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครองหรือสัตว์ป่าควบคุมหรือกระทำการใดๆ ให้สัตว์ป่านั้นพ้นจากการดูแลของตน"

ผู้ที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติดังกล่าวมาตรา 15 โดยปล่อยให้สัตว์ตามมาตรา 15 เช่น สิงโตเป็นอิสระหรือให้พ้นจากการดูแลของตน เช่นปล่อยให้หลุดออกไปนอกบ้าน จะมีความผิดตามมาตรา 15 และรับโทษตาม

มาตรา 91 รับโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

โดยเฉพาะสัตว์ เช่น สุนัขพันธุ์พิตบูล หรือสัตว์ร้าย เช่น สิงโตที่หลุดออกนอกบ้านแล้วไปกัดทำร้ายบุคคลอื่นถึงตายหรือบาดเจ็บสาหัส เจ้าของหรือผู้ครอบครองสิงโตจะมีความผิดตามกฎหมายหลายบท คือ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 377 ฐานปล่อยปละละเลยสัตว์หรือสัตว์ร้ายฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้บุคคลอื่นเสียชีวิตตามมาตรา 291 หรือกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้บุคคลอื่นรับอันตรายสาหัสตามมาตรา 300 และเฉพาะกรณีสิงโตซึ่งเป็นสัตว์คุ้มครองจะมีความผิดตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 มาตรา 15, มาตรา 91 อีกบทหนึ่งด้วย

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาและความรับผิดชอบทางแพ่งของเจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือควบคุมสัตว์หรือสัตว์ร้าย ข้อพิจารณาต่อมาก็คือผู้ที่ถูกสัตว์หรือสัตว์ร้ายทำร้ายหรือจะทำร้ายมีสิทธิป้องกันตัวเองจากอันตรายที่เกิดจากสัตว์ดังกล่าวบ้างหรือไม่

ตามหลักกฎหมายเรื่องสิทธิป้องกันตัวของบุคคลทั่วไปนั้นบัญญัติอยู่ในมาตรา 68 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ซึ่งบัญญัติว่า "ผู้ใดจำต้องกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิของตน หรือของผู้อื่นให้พ้นจากภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย และเป็นภัยที่ใกล้จะถึง ถ้าได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ การกระทำนั้นเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้นั้นไม่มีความผิด"

ปกติตัวของสัตว์เองจะก่อให้เกิดภัยอันตรายซึ่งเป็นการประทุษร้ายอันละเมิดกฎหมายไม่ได้ แต่กรณีนี้ผู้ก่อให้เกิดภัยอันตรายอันละเมิดกฎหมายก็คือเจ้าของหรือผู้ควบคุมสัตว์หรือสัตว์ร้าย ซึ่งกระทำผิดตามมาตรา 377 ฐานปล่อยปละละเลยให้สัตว์นั้นเที่ยวไปโดยลำพังในประการที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน ดังนั้น หากสัตว์หรือสัตว์ร้ายไปทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นและเป็นภัยที่ใกล้จะถึง ผู้ที่ได้รับอันตรายหรือกำลังจะได้รับอันตรายก็ย่อมมีสิทธิป้องกันตนเองหรือทรัพย์สินของตน และถือเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่หากเป็นกรณีที่มีสัตว์ของผู้อื่นเข้ามาทำให้ทรัพย์สินของเราเสียหาย เราก็มีสิทธิป้องกันทรัพย์สินของเราได้ แต่ต้องป้องกันพอสมควรแก่เหตุมิฉะนั้นจะมีความผิดฐานใช้สิทธิป้องกันเกินสมควรแก่เหตุตามมาตรา 69

ข้อมูลเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง และกฎหมายอื่น ของผู้ควบคุมสัตว์หรือสัตว์ร้ายที่ก่อภัยอันตรายแก่ผู้อื่นและสิทธิของผู้ได้รับความเสียหายข้างต้นคิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนที่จะได้ทราบเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายของตน และประกอบการพิจารณาของพนักงานสอบสวน เจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชในการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด เพื่อให้ผู้ควบคุมสัตว์เพิ่มความระมัดระวังไม่ปล่อยปละละเลยให้สัตว์หลุดออกไปทำอันตรายบุคคลอื่นอันมีผลเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพความปลอดภัยให้แก่ชีวิตร่างกายของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น